Menejmentning nazariy asoslari

Kadirov Ulug'bek Ravshanovich
Toshkent kimyo-texnologiya instituti dotsenti (PhD)
E-mail: ulugbekadirov1@gmail.com

Mansurov Sanjarbek Makhammadi o'g'li
Toshkent kimyo-texnologiya instituti talabasi
E-mail: mansurovsanjarbek@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda menejment fanining shakllanishi va rivojlanishining nazariy asoslari kompleks tarzda o‘rganilgan. Tadqiqotda boshqaruv maktablarining evolyutsiyasi, klassik va zamonaviy boshqaruv paradigmalari hamda ularning tashkilot samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli transformatsiya sharoitida boshqaruv qarorlarini qabul qilishda tizimli yondashuv, Agile va Lean metodologiyalarining ahamiyati ilmiy asosda yoritilgan.
Kalit so'zlar: menejment nazariyasi, boshqaruv maktablari, klassik yondashuv, tizimli tahlil, boshqaruv funksiyalari, Agile, Lean management, KPI, raqamli transformatsiya.
Аннотация: В данной научной работе комплексно исследуются теоретические основы становления и развития науки менеджмента. Рассматриваются эволюция школ управления, классические и современные управленческие парадигмы и анализируется их влияние на повышение эффективности деятельности организаций. Особое внимание уделяется научному обоснованию значимости системного подхода, методологий Agile и Lean, а также систем KPI в принятии управленческих решений в условиях цифровой трансформации.
Ключевые слова: теория менеджмента, школы управления, классический подход, системный анализ, функции управления, Agile, Lean management, KPI, цифровая трансформация.
Abstract: This scientific paper provides a comprehensive analysis of the theoretical foundations of the formation and development of management science. It examines the evolution of management schools, classical and modern management paradigms, and analyzes their impact on improving organizational efficiency. Special attention is given to the scientific justification of the importance of the systematic approach, Agile and Lean methodologies, and KPI systems in decision-making processes under digital transformation.
Keywords: management theory, management schools, classical approach, systems analysis, management functions, Agile, Lean management, KPI, digital transformation.

KIRISH

Menejment fanining nazariy asoslarini o'rganish har qanday tashkilotning barqaror rivojlanishi uchun fundamental ahamiyatga ega. Global raqobatning kuchayishi va iqtisodiyotning raqamli bosqichga o'tishi an'anaviy boshqaruv modellarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Bugungi kunda menejment nafaqat resurslarni taqsimlash, balki murakkab tizimlarni o'zgaruvchan tashqi muhitga moslashtirish san'ati va ilmidir. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi menejment nazariyasining klassik ildizlarini tahlil qilish va ularni zamonaviy innovatsion boshqaruv tamoyillari bilan integratsiyalash imkoniyatlarini asoslashdan iborat.

ILMIY YONDASHUV VA METODOLOGIK ASOS

Tadqiqot davomida boshqaruv nazariyasiga oid klassik va zamonaviy ilmiy konsepsiyalar tahlil qilindi. Xususan, F.Teylorning ilmiy boshqaruv tamoyillari, A.Fayolning ma'muriy funksiyalari hamda P.Druckerning zamonaviy menejmentga oid qarashlari o‘rganildi. Metodologik jihatdan tizimli tahlil, strukturaviy taqqoslash, funksional yondashuv va empirik umumlashtirish usullari qo'llanildi. Tadqiqot obyekti sifatida tashkilotlarni boshqarishning nazariy modellari va ularning amaliy samaradorligi olindi.

NATIJALAR VA ULARNING TAHLILI

1. Boshqaruv maktablarining evolyutsiyasi va fundamental tamoyillar

Menejment nazariyasi o'z taraqqiyoti davomida bir necha fundamental maktablarni bosib o'tdi. Ilmiy boshqaruv maktabi (F.Teylor) mehnatni ratsionalizatsiya qilishni o'rgatgan bo'lsa, ma'muriy maktab (A.Fayol) boshqaruvning universal funksiyalarini (rejalashtirish, tashkil etish, rahbarlik, muvofiqlashtirish va nazorat) shakllantirdi. Insoniy munosabatlar maktabi (E.Mayo) esa inson omili va jamoa ruhiyatining unumdorlikka ta'sirini ilmiy isbotladi.

2. Boshqaruv funksiyalari va tizimli yondashuv

Menejmentning nazariy asosi hisoblangan funksiyalar yagona zanjirni tashkil etadi. Tizimli yondashuv tashkilotni nafaqat ichki tuzilma, balki tashqi muhit bilan uzviy bog'liq ochiq tizim sifatida ko'rib chiqishni talab qiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, boshqaruvning barcha bo'g'inlarida axborot almashinuvi tezligi va sifati tashkilotning umumiy strategik barqarorligini belgilaydi.

3. Zamonaviy boshqaruv paradigmalari: Agile, Lean va KPI

Hozirgi kunda menejmentning nazariy asoslari yanada moslashuvchan (flexible) shaklga o'tmoqda:

• **Agile yondashuvi:** Boshqaruvni markazsizlashtirish va kichik, tezkor jamoalar orqali qaror qabul qilishni ko'zda tutadi.

• **Lean Management:** Tashkilotdagi barcha turdagi ortiqcha xarajatlarni (isrofgarchilikni) yo'qotish va jarayonlarni optimallashtirish falsafasidir.

• **KPI (Key Performance Indicators):** Strategik maqsadlarni aniq o'lchanadigan ko'rsatkichlar orqali baholash tizimi bo'lib, u xodimlarni natijadorlikka yo'naltiradi.

4. Raqamli transformatsiya sharoitida menejment

Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv nazariyasi Big Data (katta ma'lumotlar) va ERP (korxonani boshqarish tizimlari) texnologiyalari bilan boyib bormoqda. Nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv (Data-driven management) inson omili bilan bog'liq xatolarni 30-40% gacha kamaytirish va qaror qabul qilish tezligini oshirish imkonini beradi.

XULOSA

O'tkazilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, menejmentning nazariy asoslarini chuqur o'rganish korxona boshqaruvini samarali tashkil etishning bosh omilidir. Klassik nazariyalar (Teylor, Fayol) bugungi kunning zamonaviy yondashuvlari (Agile, Lean) bilan kompleks joriy etilgandagina yuqori samaradorlikka erishish mumkin. Shu asosda aytish mumkinki, ilmiy asoslangan boshqaruv paradigmalaridan foydalanish tashkilotlarning nafaqat bugungi barqarorligini, balki uzoq muddatli strategik raqobatbardoshligini ham kafolatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Drucker P.F. Management Challenges for the 21st Century. Harper Business, 2017.
2. Fayol A. General and Industrial Management. Ravenio Books, 2016.
3. Taylor F.W. The Principles of Scientific Management. Harper & Brothers, 1911.
4. Gulyamov S.S. Raqamli iqtisodiyotda menejment va marketing. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021.
5. Womack J.P., Jones D.T. Lean Thinking. Simon & Schuster, 2003.
6. Davenport T.H. Big Data at Work. Harvard Business Review Press, 2014.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni, 2020-yil.